

Cây Thạch xương bồ

✦ DS. NGUYỄN THO BIÊN

Thạch Xương bồ còn có tên Xương bồ, Nham xương bồ, Thủy kiều thảo, Cửu tiết xương bồ, Bồ bồ (miền Nam), Kinh chơ nậm, Lầy nậm (Tây), Xinh châu phú (Đào); tên khoa học *Acorus gramineus* Soland. thuộc họ Araceae.

Thạch xương bồ có nguồn gốc ở Nhật Bản, Trung Quốc; hiện chúng mọc hoang dại trên đá, ven suối ở độ cao từ 200m đến 1.500m hoặc được trồng nhiều nơi. Ở nước ta thường gặp ở các tỉnh Lào Cai, Sơn La, Thái Nguyên, Nghệ An, Khánh Hòa, Lâm Đồng. Trên thế giới có ở Bắc Quốc, Ấn Độ, Nhật Bản, Thái Lan, Lào.

Thạch xương bồ loại cỏ sống lâu năm cao đến 50cm, thân rễ có nhiều đốt, mùi thơm. Lá mọc đứng, hình dải, gân song song. Hoa mọc thành bông mo. Quả mọng khi chín màu đỏ. Cây ra hoa mùa hè, ra quả mùa thu.

Bộ phận dùng: thân rễ. Thu hoạch rễ rửa sạch, ủ mềm thái lát, sao qua phơi khô. Tùy theo cách chữa bệnh, thạch xương bồ có thể dùng riêng, tẩm nước gừng, sao cám hoặc chế với chu sa.

Thành phần hóa học: Thân rễ Thạch xương bồ chứa khoảng 0,5 – 0,8% tinh dầu. Tinh dầu chứa hoạt chất α -asarone, β -asarone, limonene, camphen, pinen, cineol... Ngoài ra trong cây còn có acorin, tanin, chất nhầy, alcaloid, glucosid đắng (acorin), acid béo, đường...

Theo y học cổ truyền: Thân rễ phơi khô của cây Thạch xương bồ dùng làm thuốc từ lâu đời, được ghi đầu tiên trong sách "*Bản Kinh*". Thạch xương bồ vị cay, tính ôn vào 2 kinh Tâm, Vị (có sách ghi vào 2 kinh Tâm, Can) có tác dụng khai khiếu, thông khí, hóa thấp, hòa vị, giải độc, sát trùng. Chủ trị các chứng: hôn mê hoảng loạn do đàm trọc bế tắc, hay quên, ù tai, điếc, cảm mạo, phong hàn tê thấp. Dùng ngoài trị nhọt, lở.

Kết quả nghiên cứu được lý:
Theo Nguyễn Chính Hoa:

- Thuốc sắc có tác dụng an thần, gây ngủ, chống co giật, hạn chế sự lên men quá mạnh của đường tiêu hóa.

- Tinh dầu có tác dụng làm giảm co thắt cơ trơn của dạ dày, ruột và tăng tiết đường tiêu hóa; hạ nhiệt với chuột thí nghiệm.

- Dịch chiết nồng độ cao có tác dụng ức chế nấm gây bệnh ngoài da.

- Độc tính: liều lượng lớn của thuốc gây co giật ở chuột và dẫn đến chết.

Theo Nguyễn Ngọc Đoãn, Nguyễn Dịch, Bùi Thế Kỳ và Vũ Anh Vinh (Tạp chí Y học Việt Nam):

- Thạch Xương bồ có tác dụng dự phòng và điều trị loạn nhịp tim gây ra trên động vật (thỏ và chó) bằng clorua bari, strophantini hoặc độc mạch vành trái.

- Trong lâm sàng Thạch xương bồ có tác dụng điều hòa nhịp tim trong các trường hợp: nhịp xoang nhanh; nhịp đa hiệp xoang nút, ngoại tâm thu thành chuỗi.

Liều lượng hàng ngày 10 – 15ml cao rượu thân rễ khô (1ml cao rượu: 1g Thạch xương bồ).

Ở nước ta, Thạch xương bồ được dùng trong những trường hợp:

- > Chữa đau bụng, đầy hơi ăn không tiêu: Thạch xương bồ thái mỏng, hầm nước sôi hoặc sắc uống.

- > Chữa cảm lạnh, chân tay nhức mỏi, trị phong hàn tê thấp, tiêu chảy

- > Dùng làm thuốc bổ, bổ dạ dày, giúp tiêu hóa, điều hòa nhịp tim.

Liều thường dùng: 5 – 10g sắc uống.

Trong y học cổ truyền lưu ý trường hợp âm huyết hư, hoạt tinh, nhiều mồ hôi không nên dùng Thạch xương bồ.

Ở Trung Quốc, dùng Thạch xương bồ giúp ăn ngon, chữa kinh giản, thần kinh hỗn loạn, ù tai hay quên, trớ giun, chữa trường ung, tiêu hóa kém, mụn nhọt, lở ngứa.

Trước đây ở Liên Xô, Ba Lan, Đức đã có các thành phẩm dùng chữa viêm tá tràng, đau dạ dày trong đó có Thạch xương bồ.

Ngoài cây Thạch xương bồ như trên còn có cây Thạch xương bồ lá nhỏ có tên khoa học *Acorus gramineus* Soland. var. *pusillus* (Sieb.) Engl. (*A. pusillus* Sieb.), cây Thủy xương bồ (*Acorus calamus* L.) cùng họ Araceae. Thạch xương bồ lá nhỏ giống cây Thạch xương bồ nhưng

thân nhỏ hơn, thường được trồng làm cảnh ở các hòn non bộ. Thủy xương bồ cũng được trồng ở vùng đồng bằng và vùng ven biển. Hai cây này cũng được dùng làm thuốc như cây Thạch xương bồ.

Tuy nhiên, theo tài liệu mới đây chất β -asarone có trong tinh dầu cây Thạch xương bồ gây ung thư, ức chế miễn dịch, gây viêm gan, ngộ độc ở động vật nên Cơ quan Quản lý Thuốc và Thực phẩm của Mỹ (FDA) và các Cơ quan Quản lý Dược của châu Âu đã có khuyến cáo không nên dùng và đặc biệt cấm dùng tinh dầu Thạch xương bồ.

Cục Quản lý Dược đã có quyết định tạm ngưng cấp số đăng ký mới và đăng ký lại cho các chế phẩm thuốc họ có chứa dược liệu này. Vì vậy, cần thận trọng khi dùng Thạch xương bồ. ✨

Thạch Xương bồ *Acorus gramineus* Soland.
Nguồn internet